

**XX Ogólnopolska Konferencja z cyklu
Nowe tendencje w teorii i praktyce urządzania obszarów wiejskich
„Rozwój obszarów wiejskich - stan obecny i perspektywy”**

**Propozycja modyfikacji typologii podziału
przestrzeni wiejskiej kraju opartej na
standardach OECD i EUROSTAT-u**

Lublin 20-22 czerwca 2016 r.

Autor: Marian Skorupka

W ramach opisywania istniejących bytów przestrzennych, w zasadzie niezależnie od tego czy dotyczy to: materiału medialnego, wydawnictwa popularnonaukowego czy też publikacji naukowej, w zasadzie pomijamy pojęcie „przestrzeń” w rozumieniu trójwymiarowości - 3D (a szkoda), zastępując je z w zależności od toku myślenia autora najczęściej pojęciami bliskoznacznymi w zasadzie jednak dwuwymiarowymi – 2D: obszary, tereny, terytoria, grunty, oczywiście wszystkie z określeniem wiejskie lub miejskie, przy czym wiejskość lub miejskość z reguły rozumiana jest nie w sensie fizycznym, lecz raczej jako pełnione przez daną przestrzeń funkcjonalności o charakterze: fizjograficznym, gospodarczym oraz społecznym. Ma to swoje odzwierciedlenie w obowiązujących typologiach podziału przestrzeni w ramach UE.

W ramach UE podział przestrzeni poszczególnych krajów, z uwagi na funkcje jaką ta przestrzeń pełni, oparty jest o dwa standardy.

Standardami tymi są:

- **Typologia regionów Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju - OECD, (*Organization for Economic Cooperation and Development*),**

oraz

- **Typologia regionów Europejskiego Urzędu Statystycznego - EUROSTAT-u (*European Statistical Office*).**

Celem tych typologii jest zapewnienie możliwości porównywania bytów przestrzennych na poziomach:

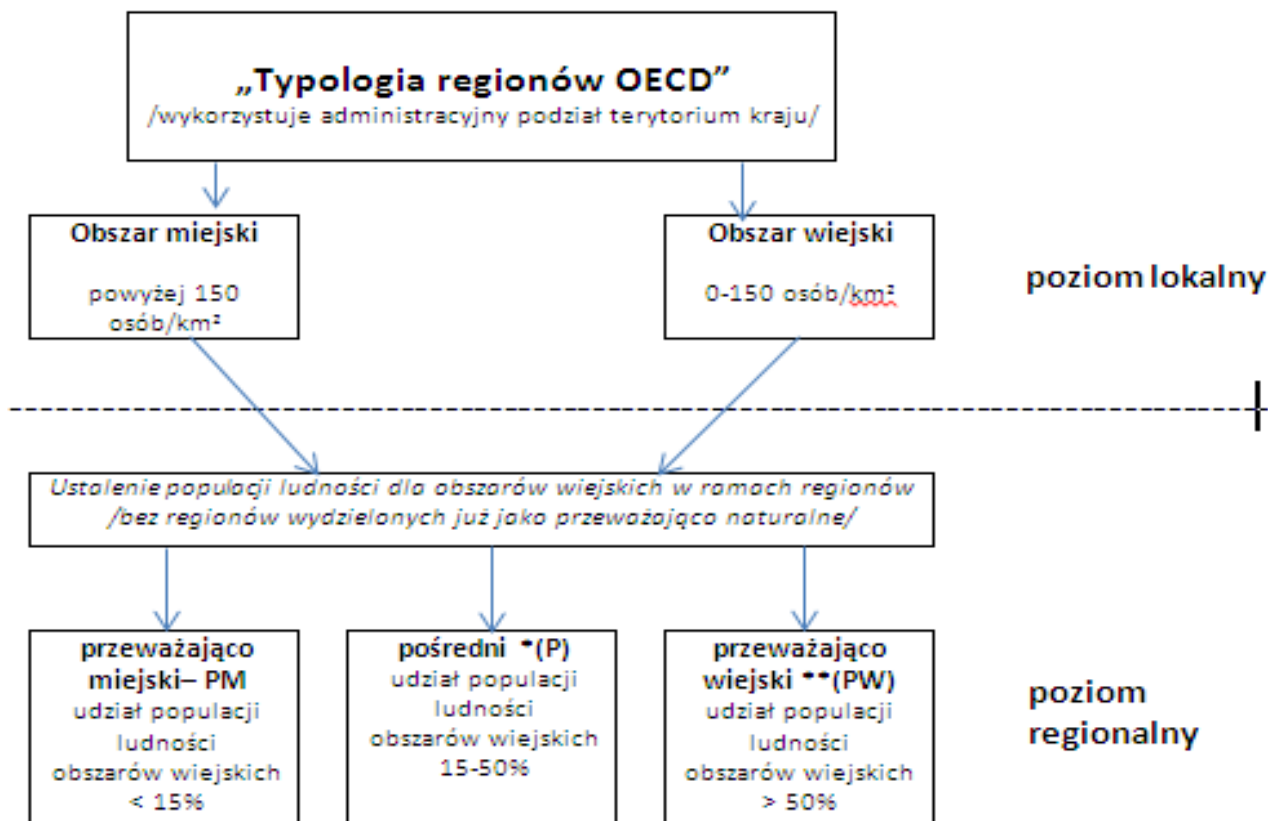
- **lokalnych**
- **regionalnych obejmujących zagregowane podziały lokalne.**

Kryteria identyfikowania i podziału przestrzeni w obu typologiach opierają się na stopniu jej zurbanizowania, wyrażonym zaludnieniem.

Typologie te uwzględniają dwa poziomy podziałów przestrzeni:

- lokalny, w którym klasyfikację oparto o kryterium gęstości zaludnienia,**
- regionalny, w którym klasyfikację oparto o procentowy udział ludności mieszkającej na obszarach wiejskich wyznaczonych w ramach poziomu lokalnego.**

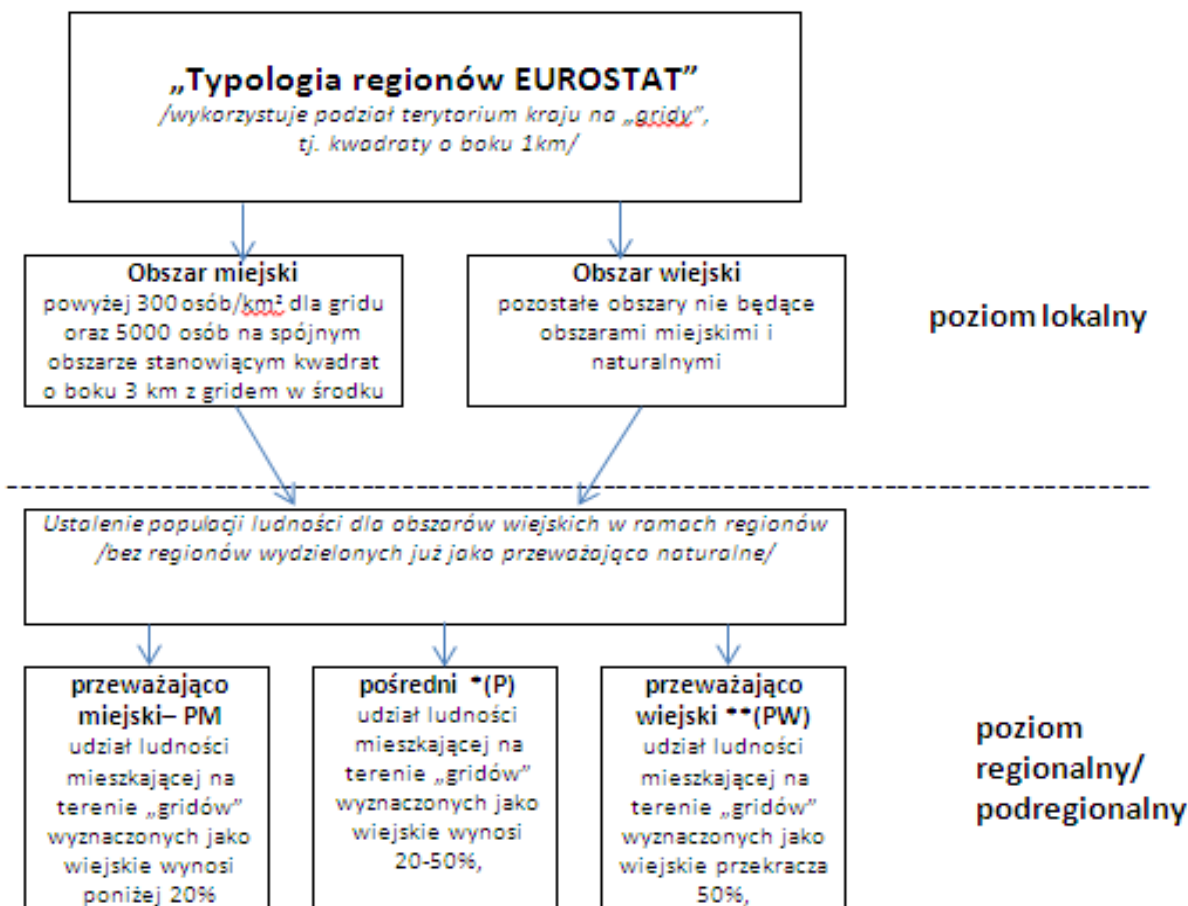
Propozycja modyfikacji typologii podziału przestrzeni wiejskiej kraju w ramach standardu OECD i EUROSTAT-u

* staje się przeważająco miejskim w przypadku istnienia miasta o liczbie ludności > 500 tys. stanowiącej najmniej 25% populacji ludności regionu.

** staje się pośrednim w przypadku istnienia miasta o liczbie ludności > 200 tys., stanowiącej najmniej 25% populacji ludności regionu.

Propozycja modyfikacji typologii podziału przestrzeni wiejskiej kraju opartej na standardzie OECD i Eurostatu-u

* staje się przeważająco miejskim w przypadku istnienia miasta o liczbie ludności > 500 tys. stanowiącej najmniej 25% populacji ludności regionu.

** staje się pośrednim w przypadku istnienia miasta liczbie ludności > 200 tys., stanowiącej najmniej 25% populacji ludności regionu.

Obie typologie są na poziomie lokalnym są w zasadzie dwubiegunowe z podziałem na :

- **obszary miejskie - ok. 1/10 powierzchni UE i ok. 3/4 ludności,**
- **obszary wiejskie –ok. 9/10 powierzchni UE i ok. 1/4 ludności.**

W układzie przestrzennym UE dominująca rolę mają obszary wiejskie.

Cechy charakterystyczne obszarów wiejskich:

- **podlegają ciągłym i znaczącym przekształceniom przestrzenno-gospodarczym w kierunku ich urbanizacji, która koncentruje się na granicach z obszarami miejskimi oraz na styku z obszarami, które zachowały charakter obszarów naturalnych,**
- **w skali UE są konglomeratem diametralnie zróżnicowanych oczekiwań społeczeństwa w zakresie wykorzystywania ich możliwości przestrzenno-gospodarczych (np. rolnicy i leśnicy kontra mieszkańcy obszarów miejskich),**

Podział na typy obszarów w ramach obu typologii następuje na podstawie gęstości zaludnienia, jako stopnia zurbanizowania przestrzeni:

- **BEZ ANALIZOWANIA** sytuacji, gdy na **ZNACZĄCYCH** częściach klasyfikowanych jednostek przestrzennych, rzędu nawet kilkudziesięciu procent, populacja ludności **NIE WYSTĘPUJE** lub występuje w minimalnej liczbie, przy wysokim lub bardzo wysokim poziomie populacji na pozostałym obszarze klasyfikowanego obszaru,
- gdy występuje **DIAMETRALNE ZRÓŻNICOWANIE FUNKCJONALNE** przestrzeni w ramach obszaru wiejskiego przy znacznie mniejszym zróżnicowaniu funkcjonalnym występującym dla obszaru miejskiego,
- w sytuacji gdy istniejące **ŚRODOWISKA TYPU NATURALNEGO** lub w stanie bardzo zbliżonym do naturalnego, z minimalną ingerencją gospodarczą człowieka, klasyfikowane są razem z obszarami o znaczącej urbanizacji, w szczególności związanej z wysokowydajnym rolnictwem i jego przetwórstwem.

Istotną przyczyną do proponowanej modyfikacji jest także fakt, iż:

- **nastąpiła zmiana w korzystaniu z obszarów naturalnych, gdyż teraz w dominującym stopniu bardziej korzysta z nich ludność obszarów miejskich, w przeciwieństwie do stanu poprzedniego, gdy istniała bezpośrednia więź gospodarcza ludności wiejskiej z obszarami naturalnymi i od wykorzystania tych obszarów uzależniony był poziom życia ludności wiejskiej,**
- **w większości krajów UE obszary naturalne wyróżniają się także od obszarów wiejskich formą własności, gdyż stanowią z reguły własność publiczną, w przeciwieństwie do pozostałych części obszarów wiejskich, gdzie dominuje własność prywatna.**

Rozwiązaniem tych problemów może być koncepcja modyfikacji Typologii OECD oraz Typologii EUROSTAT-u polegająca na WYDZIELENIU Z TYPU OBSZARÓW WIEJSKICH, NOWEGO, W MIARĘ JEDNORODNEGO FUNKCJONALNIE, obejmującego od kilkudziesięciu nawet do osiemdziesięciu kilku procent powierzchni poszczególnych krajów UE, TYPU OBSZARÓW:

- 1. O ZEROWYM LUB PRAKTYCZNIE ZEROWYM ZALUDNIENIU oraz**
- 2. BĘDĄCYCH JESZCZE ŚRODOWISKAMI NATURALNYMI LUB MAJĄCYCH JESZCZE CECHY TYCH ŚRODOWISK Z UWAGI NA MINIMALNĄ INGERENCJĘ GOSPODARCZĄ CZŁOWIEKA.**

Uwzględniając uwarunkowania opisane w poprzednim slajdzie, w warunkach przyrodniczo-gospodarczych UE, obszary wydzielane z „obszarów wiejskich”

powinny zasadniczo obejmować:

➤ lasy w zwartych kompleksach

➤ tereny górskie powyżej granicy lasów,

➤ jeziora

➤ wody płynące w postaci koryt dużych rzek,

➤ zwarte kompleksy terenów bagiennych

➤ i itp. zwarte naturalne ekosystemy.

Konsolidując charakterystyki rodzajów przestrzeni opisanych na poprzednim slajdzie proponuję, by nowy typ obszarów wydzielany z „obszarów wiejskich” , na poziomie lokalnym w ramach modyfikacji „Typologii regionów OECD” i Typologii regionów EUROSTAT” nosił nazwę

„OBSZARY NATURALNE”

z uwagi na:

- **brak w praktyce na tych obszarach zaludnienia,**
 - **funkcjonowanie ich jako środowiska naturalne lub środowiska mające jeszcze cechy naturalnego**
 - **minimalną środowiskowo ingerencję gospodarczą człowieka,**
- O celowości proponowanej modyfikacji może świadczyć rząd wielkość proponowanych „obszarów naturalnych”, których wielkość kształtować się może od 1/5 do nawet 4/5 powierzchni poszczególnych krajów UE, jak w przypadku np. Szwecji czy też Finlandii.*

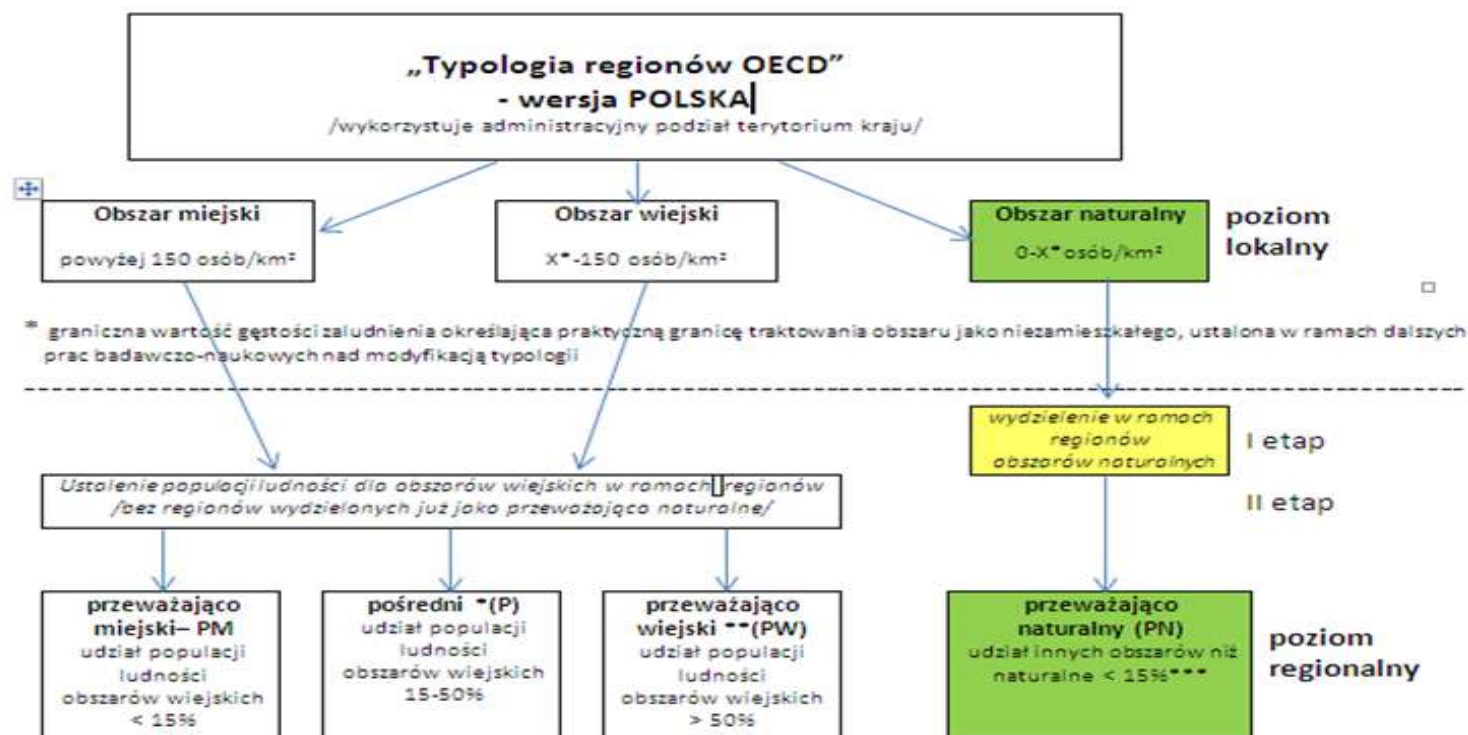
Modyfikacja obu typologii na poziomie regionalnym/podregionalnym, polegałaby na wydzieleniu regionów/podregionów, w których sklasyfikowane na poziomie lokalnym „obszary naturalne (ON)” stanowiłyby znaczącą większość powierzchni regionu/podregionu z propozycją rzędu wielkości 80-85% i nosiłyby nazwę „PRZEWAŻAJĄCO NATURALNYCH”.

Pozostałe terytoria poszczególnych krajów UE na poziomie regionalnym/podregionalnym zostałyby sklasyfikowane według pozostających w mocy i bez żadnych zmian nazw oraz kryteriów przyjętych dla regionów/podregionów, w ramach typologii OECD oraz EUROSTAT-u

Zmodyfikowane schematy obu typologii przedstawione są na następujących slajdach.

Propozycja modyfikacji typologii podziału przestrzeni wiejskiej kraju opartej na standardzie OECD i Eurostatu-u

Modyfikacja Typologii OECD z wydzieleniem „obszarów naturalnych”

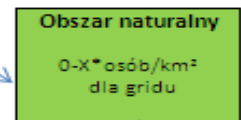
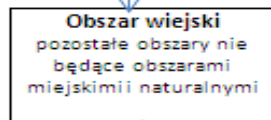
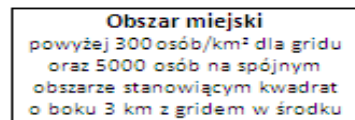

* staje się przeważająco miejskim w przypadku istnienia miasta o liczbie ludności > 500 tys. stanowiącej najmniej 25% populacji ludności regionu.

** staje się pośrednim w przypadku istnienia miasta o liczbie ludności > 200 tys., stanowiącej najmniej 25% populacji ludności regionu.

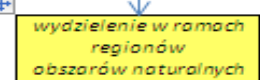
*** propozycja wartości liczbowej analogiczna jak dla obszarów przeważająco miejskich, wyższa wartość graniczna winna zostać ustalona w ramach dalszych prac badawczo-naukowych nad modyfikacją typologii.

Modyfikacja Typologii EUROSTAT-u z wydzieleniem „obszarów naturalnych”

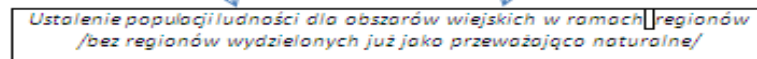

poziom
lokalny

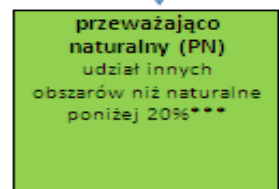
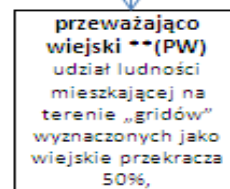
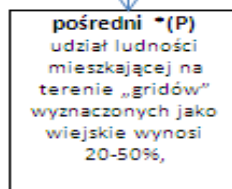
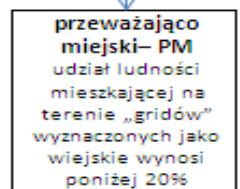
* graniczna wartość gęstości zaludnienia określająca praktyczną granicę traktowania obszaru jako niezamieszkałego ustalona w ramach dalszych prac badawczo-naukowych nad modyfikacją typologii

I etap

II etap

poziom
regionalny/
podregionalny

* staje się przeważająco miejskim w przypadku istnienia miasta o liczbie ludności > 500 tys., stanowiącej najmniej 25% populacji ludności regionu.
** staje się pośrednim w przypadku istnienia miasta liczbie ludności > 200 tys., stanowiącej najmniej 25% populacji ludności regionu.
*** propozycja wartości liczbowej analogiczna jak dla obszarów przeważająco miejskich, wyższa wartość graniczna winna zostać ustalona w ramach dalszych prac badawczo-naukowych nad modyfikacją typologii.

Propozycja modyfikacji typologii podziału przestrzeni wiejskiej kraju opartej na standardzie OECD i Eurostatu-u

W warunkach Polski szacunkowa powierzchnia „obszarów naturalnych” obejmująca głównie lasy i jeziora kształtowałaby się na poziomie 90-100 tys. km², co stanowi ponad 30 % terytorium kraju.

W stosunku do obecnie przyjętej typologii obszary wiejskie zmniejszyłyby się do ok. 200 tys. km² i stanowiły ponad ok. 60 % terytorium kraju.

Powierzchnia obszarów miejskich nie uległaby zmianie i wynosiłaby ok. 22-23 tys. km², co stanowiło by ok. 7% terytorium kraju.

W ramach danych na poziomie województw wprowadzenie typu „obszarów naturalnych” doprowadziłoby do korekty powierzchni obszarów wiejskich, poprzez ich zmniejszenie o 25% do ponad 50% w zależności od województwa.

Analogiczna sytuacja miałaby miejsce w odniesieniu średniej powierzchni miejscowości wiejskiej, zaś gęstość zaludnienia obszarów wiejskich wzrosłaby od ok. 30% do nawet ponad 100% w zależności od₁₆ województwa.

Przedstawione powyżej zmiany wartości odnoszące się do podstawowych danych statystycznych powierzchniowych oraz ludnościowych wskazują, iż rzeczywiste

OBCIĄŻENIA ŚRODOWISKOWE

„OBSZARÓW WIEJSKICH”

w rozumieniu zmodyfikowanych typologii,

tj. obszarów zamieszkałych oraz intensywnie wykorzystywanych gospodarczo przez ludność wiejską,

są znacznie wyższe niż wynika to z danych aktualnie prezentowanych w ramach statystyki publicznej.

Należy też zauważyć, iż proponowana modyfikacja obu typologii polegająca na istnieniu trzech typów obszarów, zamiast dotychczasowych dwóch:

1) byłaby niesprzeczna z obecnie obowiązującymi podstawowymi zasadami w przyjętych statystyce publicznej w ramach typologii OECD oraz EUROSTAT-u opierających się o parametr gęstości zaludnienia.

2) zapewniałby możliwość wyliczania faktycznych wartości dla znaczącej liczby wskaźników statystycznych opartych na jednostkowych powierzchniach typu km² lub jego wielokrotność, ewentualnie podwielokrotność,

3) byłaby możliwa do zastosowania na obszarze całej Unii Europejskiej, ponieważ nie zmienia w obu typologiach podstawowych kryteriów, a opiera się jak i te typologie o wskaźnik „gęstość zaludnienia”, z nadaniem szczególnego znaczenia dla wartości tego wskaźnika wynoszącej

ZERO, tylko i aż, ZERO

Propozycja modyfikacji typologii podziału przestrzeni wiejskiej kraju opartej na standardzie OECD i Eurostatu-u

4) byłyby też prosta do utworzenia , gdyż we wszystkich krajach UE istnieje CYFROWA dokumentacja

typu GIS obejmująca :

➤ obowiązkowy system ZSZK-IACS niezbędny do prowadzenia Wspólnej

Polityki Rolnej,

➤ kataster nieruchomości

➤ podział administracyjny kraju,

pozwalająca bez dodatkowych kwerend terenowych, tanio i szybko

dorowadzić do sytuacji, by publiczne dane statystyczne będące podstawą w

działalności planistycznej, ekonomicznej, gospodarczej i społecznej

opierały się na istniejącym w terenie oraz wyodrębnionym

dokumentacyjnie stanie faktycznym.

5) prowadziłyby w ramach całej UE do wydzielenia, w ramach jednolitej metodologii i na podstawie na podstawie jednolitych kryteriów, zwartych

„obszarów naturalnych” lub o obszarów o prawie naturalnym,

charakterze,

Propozycja modyfikacji typologii podziału przestrzeni wiejskiej kraju opartej na standardzie OECD i Eurostatu-u

6) wskazywałaby, iż „obszary naturalne” nie stanowią tylko jednej z wielu części obszarów wiejskich charakteryzujących się ogromnym zróżnicowaniem funkcjonalnym, lecz są funkcjonalnie w miarę jednorodne oraz istnieją jako równoprawny byt przestrzenny w stosunku do obszarów wiejskich oraz miejskich,

7) byłaby nawiązaniem do historycznie ukształtowanego podziału przestrzeni istniejącego przez tysiące lat, charakteryzującego się podziałem na:

puszcze/las – niezamieszkałą/y i obejmującą/y także funkcjonalnie związane z nią/nim wody,

wieś – charakteryzującą rozproszoną formą zamieszkiwania w niej ludzi, a obejmującą także związane z nią pojęcie roli

miasto – charakteryzujące się zwartą i intensywną formą zamieszkiwania ludzi, a obejmujące także związane z nim pojęcie warsztatu pracy oraz wymiany handlowej

Także legislacja unijna regulująca regionalizację krajów UE, w postaci Rozporządzenia (WE) nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 maja 2003 roku w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS) (z póź. zm. w związku z rozszerzaniem się UE), w art. 3 ust. 5 akapit trzeci (zdanie pierwsze), zezwala na odbieganie poszczególnych jednostek nieadministracyjnych od przedziałów określających ich zaludnienie, a ustalonych w art. 3 ust. 2, z powodu szczególnych uwarunkowań geograficznych, SPOŁECZNO-EKONOMICZNYCH, historycznych, kulturowych lub ŚRODOWISKOWYCH.

Należy zauważyć, iż dla utworzenia regionów/podregionów o nazwie „Przeważająco naturalnych”:

- **wydzielenie w ramach terytorium danego kraju jego części, jako środowiska naturalnego jest uwarunkowaniem środowiskowym,**
- **zerowa gęstość zaludnienia jest uwarunkowaniem społecznym,**
- **minimalna ingerencja człowieka w środowisko jest uwarunkowaniem ekonomicznym,**

Stan taki powoduje, iż istniejące przepisy unijne nie będą przeszkodą we wprowadzeniu modyfikacji zarówno do Typologii OECD jak i Typologii EUROSTAT-u

Zaproponowana modyfikacja typologii OECD oraz EUROSTAT-u usuwa wygodny dla części społeczeństwa oraz decydentów stan, jakim jest traktowanie w ramach pojęcia „obszary wiejskie”, bardzo znaczących części krajów UE, oraz także Polski, mających ZEROWE zaludnieniu i jeszcze nieznacznie przekształconych przez człowieka,

czyli

„OBSZARÓW NATURALNYCH”,

BĘDĄCYCH JEDNYM Z NIEWIELU DÓBR NIEODNAWIALNYCH W SKALI ZIEMI,

na równi z obszarami już nieodwracalnie przekształconymi i intensywnie wykorzystywanymi gospodarczo przez człowieka,

,

Podsumowując proponuję by

natura była NATURĄ,

wieś WSIĄ,

a miasto MIASTEM,

**niezależnie od tego kto i gdzie o nich mówi, pisze, i decyduje
oraz niezależnie czy dotyczy to: opracowań naukowych,
planistycznych, ekonomicznych a także legislacji, statystyki
publicznej oraz działań ekonomicznych i gospodarczych.**

**Taką szansę daje właśnie proponowana modyfikacja Typologii
OECD**

oraz Typologii EUROSTAT-u.

Jeśli zaś przedstawiona modyfikacja typologii zostanie zastosowana w praktyce, to mam nadzieję,

iż jest szansa by w przyszłości obie typologie nosiły nazwy :

- **„Typologia regionów OECD - wersja POLSKA”
w skrócie
„Typologia OECDw.POLSKA”
oraz**
- **Typologia regionów EUROSTAT - wersja POLSKA
w skrócie
„Typologia EUROSTATw.POLSKA”,**

Propozycja modyfikacji typologii podziału przestrzeni wiejskiej kraju opartej na standardzie OECD i Eurostatu-u

Dziękuję za uwagę

Marian Skorupka

tel. 664-170-870

e-mail:

skorupka.marian@arimr.gov.pl ;

marian_skorupka@poczta.onet.pl

W przypadku wykorzystywania rozwiązań zawartych w proponowanej modyfikacji Typologii OECD oraz Typologii EUROSTAT-u , uprzejmie proszę o powoływanie się na niniejsze opracowanie wraz z podaniem autora, z uwagi na prawa autorskie wynikające z ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. 1994 nr 24 poz. 83 z póź. zm).